

השבת החברתית

1. ואמר ריש לקיש: נכרי ששבת – הייב מיתה, שנאמר: "ויום ולילה לא ישבתו" (...) אמר רבינא: אפילו שני בשבת.
(תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נח עמוד ב)
נכרי ששבת יום שלם הייב מיתה שנאמר "יום ולילה לא ישבתו", ודרשו את הפסוק גם על מלאכת בני אדם.
אמר רבינא אפילו שני בשבת – אל תאמר שהשבתה שאמר ריש לקיש היא רק לשם חובה (דתית), כגון ביום שבת, אלא כל מנוחה נאמרה להם, שלא יבטלו ממלאכה ואפילו ביום שלא שובתים בו בדרך כלל, כגון יום שני.
(על פי רש"י שם)
2. למען ינוח שורך וחמורך. באור זה: "למען ינוח שורך וחמורך", כלומר מצות השבת שתעבוד ששה ותנוח בשביעי, למען זה (שתנוח אתה) ינוח (גם) "שורך וחמורך" "ובן אמתך והגר", כי אין בנות הכתוב במצות שבת כדי שינוח השור והחמור.
(רבינו בחי" שמות פרשת משפטים פרק כג פסוק יב)
3. למען ינוח שורך וחמורך – מפני שמלת "למען" כמו "בעבור" נפרש שיאמר ששת ימים תעשה כל מעשיך בבית ובשדה בעבור שינוח בשביעי בן אמתך והגר להיות כלם עדים במעשה בראשית.
(רמב"ן² שמות פרשת משפטים פרק כג פסוק יב)
4. מי אינו מכבד את היום הקדוש הזה, הנותן מנוחה מן העבודה ומרגוע לי ולבני מסכתי, ולא לבני חורין בלבד, אלא גם לעבדים ואפילו לבהמות-המשא? שכן על המנוחה מן העבודה מתענגים כל העבדים וכל הבהמות, שהטבע יעד אותם להיות לעבדים לבני האדם, וכל האילנות והנמיעות למיניהם. לפי שאסור לתלוש כל ענף וכל זמורה ואפילו עלה. אסור לקטוף כל פרי יהיה אשר יהיה, הכל עזוב לנפשו ביום הזה והפשי בבחינה ידועה, לפי שאין אדם שולח את ידו בשום דבר כאילו בפקודת המלכות.
(פילון האלכסנדרוני³, ח"י משה, //)

¹ רבי בחי" בן אשר אבן חלואה (1255-1340), מפרשני המקרא. ח' בסראגוסה שבספרד.
² רבי משה בן נחמן (נולד בספרד ב-1194, נפטר בארץ ישראל ב-1270) היה מגדולי חכמי ספרד, פוסק, פרשן, הוגה, מקובל ורופא.
³ פילון האלכסנדרוני (מצרים, 15 לפנה"ס-45 לספירה), נודע גם בשם העברי 'ידידיה הכהן, היה פילוסוף יהודי-הלניסטי שחי באלכסנדריה בימי הקיסרות הרומית.

5. להערכתך הנוזפת: "אילו היתה העבודה תכלית לעצמה, הרי אין מותר לאדם מן הבהמה". לעניות הכרתי ואמונותי, אכן העבודה היא תכלית לעצמה! זו פעילות אנושית החורגת מן המאמץ להשיג פרנסה בלבד, מזון או ממון, היא ערך אנושי מוסרי ממדרגה ראשונה! דמותו של היהודי החדש שיצמח בארץ הישנה-חדשה תמיד הצטיירה בעיני מיישביה כיהודי עובד. כך התחנכנו וחינכנו כל השנים. אדם עובד (...) ולא כזה שמתקיים הודות ליצירתם ולעבודתם של אחרים. אני סבור, כי לקראת תום המאה הזאת מתברר בהריפות-יתר, לנוכח מה שקורה בארצנו במערכות העבודה והמשק, איזו חשיבות לאומית, מוסרית, הינוכית וגם מדינית יש לעבודה בידי יהודים כתכלית לעצמה! ראה מה קורה לנו כאשר זנחנו את תפישת העבודה כערך לעצמו. ואומר בלשונך, אבל במהופך: "ככל שהאדם מתרחק מן העבודה ומצמצם את משמעותה לחומרי בלבד – הוא הופך קרוב יותר לבהמה...".

(נחמן רז⁴, אחרי שבעים שנה - תשובה מאוחרת לביאליק, היום השביעי, עמ' 45-46)

6. אריסטו היה סבור שאנו זקוקים למנוחה, כי אין ביכולתנו לעבוד ללא הפסקה. המנוחה איננה מטרה לכשעצמה, אלא מטרתה היא לצבור כוח להמשך פעילות, היינו צבירת כוח למאמצים חדשים. לעומת זאת, בתודעת המקרא העבודה נתפסת כאמצעי. השבת איננה רק יום מנוחה, שמטרתו החזרת הכוחות שאבדו בשבוע של עמל, או הכשרת האדם לשבוע של עמל חולין חדש. מטרת השבת היא חיים. האדם איננו אמור להועיד עצמו לנשיאת עול עמל החולין בלבד, ואין מטרת השבת להגביר את יעילות עמל חולין זה.

(אברהם יהושע השל⁵, השבת, עמ' 38)

7. המשמעות של עסקים הפתוחים שבעה ימים בשבוע היא פעמים רבות עבודתם של החלשים שבחלשים, שנאלצים לעבוד שבעה ימים בשבוע. הניסיון שהצטבר בעולם מלמד כי במקום שבו יום המנוחה אינו קבוע, אין כלל יום מנוחה, שכן אין אפשרות לרשויות לאכוף את החוק בעניין זה. (יובל אלבשן⁶, פורסם במערב, דצמבר 2004, מתוך אתר אמנת גביון-מדן)

8. אינני סבור שיש לאסור בחוק על פתיחתם בשבת של מרכזי בילוי ועינוג, בתי-קולנוע או מסעדות ובתי-קפה, ועלי להודות שיש לאפשר תחבורה ציבורית מינימלית לנזקקים לה, גם אם כרוכים בכך כמה וכמה איסורים שהאדם הדתי יגדיר כ'חילול שבת'.

"אינני מדבר בשום פנים ואופן בפריקת כל מסגרת ובהיתר סוהף לכל פעילות. לדעתי, יש לאסור על מה שנראה לי פוגע לחלוטין ברעיון של יום השבת כיום-של-מנוחה, וכוונתי בראש ובראשונה למערכת המסחר. כאן מסתיימת נכונותי לכבד את זכותו של הזולת לחוג את שבתו בדרכו שלו, כי לא יוכל איש לשכנעני ביסוד המנוחה שיש במילוי עגלות בסופרמרקט, בקניית בגדים או כלי בית או בנבירה בערימות של פירות וירקות. ואם יאמר לי אדם 'כך אני נח', לא אודה בצדקת דבריו".

(אביגדור שנאן⁷, היום השביעי, עמ' 76-78)

⁴ נחמן רז (ישראל, 1924-2015) היה איש ציבור ישראלי שכיהן כמזכ"ל איחוד הקבוצות והקיבוצים וחבר הכנסת מטעם המערך. חבר קיבוץ גבע.

⁵ אברהם יהושע השל (נולד בפולין ב-1907, נפטר בארה"ב ב-1972) היה מההוגים החשובים של יהדות ארצות הברית במחצית השנייה של המאה ה-20, ממנהיגי התנועה הקונסרבטיבית, חוקר מחשבת ישראל ופילוסוף.

⁶ יובל אלבשן (ישראל, 1969-) הוא סופר, עורך דין קהילתי ופרופסור למשפטים. כיום משמש כדיקן פיתוח חברתי בקריה האקדמית אונג.

⁷ אביגדור שנאן (נולד ב-2 בספטמבר 1946) הוא פרופסור אמריטוס בחוג לספרות עברית, ספרות יידיש ופולקלור יהודי והשוואתי באוניברסיטה העברית בירושלים.